

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT

TEZĂ DE DOCTORAT

CURTEA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. univ. dr. ADRIAN NĂSTASE

DOCTORAND:
Lect. Univ. VICTOR PONTA

București
2003

Motto

*“Omenirea nu mai poate accepta paradoxul ca
responsabilitatea penală să fie cu atât mai slabă, cu cât autorul
crimei este mai puternic, iar crimele sale sunt mai grave.”*

**Robert Jackson,
Procuror al Tribunalului de la Nurenberg**

Curtea poate avea jurisdicție, în urma extrădării de către un Stat, care nu este Parte, a unei persoane care nu este cetățean al acelui Stat, dar care a comis o crimă pe teritoriul acestuia; extrădarea către Curte este similară cu extrădarea către alt Stat, acesta fiind un exercițiu de suveranitate.

Un asemenea transfer trebuie, totodată, să fie realizat în concordanță cu normele internaționale pentru drepturile omului și libertățile fundamentale.

Deși jurisdicția Curții poate deveni universală, prin ratificarea Statutului adoptat Roma de către mai multe state, este, totuși, în continuare, o jurisdicție penală teritorială.

Ca organism principal al Națiunilor Unite, căruia i-a fost încredințată atribuția de menținere a păcii și a securității internaționale, Consiliul de Securitate are competența de a lua orice măsură, inclusiv cea de folosire a forței împotriva unui Stat agresor; s-a hotărât, așa cum am văzut, crearea unor Tribunale Penale Speciale pentru Fosta Yugoslavie și Rwanda, în vederea judecării persoanelor presupuse a fi vinovate de săvârșirea crimelor de genocid, a crimelor de război, precum și a crimelor împotriva umanității; *a fortiori*, are competența de a transfera asemenea persoane, în vederea judecării de către Curte.

În legătură cu acest subiect de extrădare, trebuie notat faptul, că Statele Părți au, conform Statutului de la Roma, obligația de a preda Curții, indivizii despre care se presupune că au comis crime aflate în jurisdicția acesteia.

Statutul face distincția dintre termenul de predare, care înseamnă „predarea unei persoane din controlul Statului, în cel al Curții” și termenul de extrădare, care înseamnă „predarea unei persoane de un Stat celuilalt”, așa cum prevede tratatul, convenția sau legislația internă, adică unui alt Stat suveran, în timp ce Curtea este o instituție jurisdicțională, creată conform normelor internaționale, cu consimțământul Statului în cauză.

Aceasta a fost regula pentru Tribunalele ad-hoc. Conform rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU, prin care s-au constituit cele două tribunale ad-hoc, respectiv, pentru Fosta Yugoslavie și Rwanda, condamnații vor fi „transferați” sau predați și nu „extrădați”.

Pentru Statele care devin Părți la Statut, după intrarea în vigoare a acestuia, jurisdicția Curții se va aplica numai pentru crimele săvârșite după intrarea în vigoare a Statutului pentru acele State, în afară de cazul în care acestea au formulat o declarație conform prevederilor articolului 12 paragraful 3. În sensul acestei dispoziții, intrarea în vigoare a Statutului o reprezintă prima zi a lunii, care urmează celor 60 de zile de la data depunerii de către Stat a instrumentului său de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare.

Acest paragraf (2 al articolului 11) este, în mod evident, esențial, fiind vorba, aici, de prima traducere a caracterului non universal al competenței CPI. Într-adevăr, statele care se simt amenințate de competența Curții sunt cele care îi vor adopta Statutul cel mai târziu sau chiar deloc, permițând, astfel, conducătorilor lor sau agenților lor să fie exonerati de acționarea în justiție, atunci când s-ar face responsabili de crime care sunt de competența Curții, după intrarea în vigoare a Statutului.

Desigur, se face referire la mecanismul prevăzut la articolul 12 § 3, în termenii căruia fiecare dintre statele comunității internaționale, caz cu caz, va putea, prin declarație depusă la greșier, să consimtă ca, respectiv, Curtea să-și exercite competența asupra crimelor pentru care a fost sesizată. Fiecare înțelege, că un asemenea mecanism nu va fi folosit în mod masochist, ci de către state care, neratificând statutul CPI, vor avea motive politice serioase să-i recunoască competența pentru crimele comise de țări vecine.

Mai mult decât atât, un Stat are posibilitatea, atunci când ratifică Statutul sau aderă la acesta, să aleagă amânarea jurisdicției Curții asupra crimelor de război, pentru o perioadă de 7 ani.

Franța este, pentru moment, singura țară care a folosit această opțiune.

3. Jurisdicția ratione personae

Curtea este competentă să judece și să pedepsească persoanele fizice vinovate de comiterea infracțiunilor, aflate sub jurisdicția Curții, dacă au împlinit vârsta de 18 ani.

Răspunderea penală a persoanelor fizice este o răspundere individuală. Nu se admite răspunderea colectivă a acestora.

Pe cale de consecință, Curtea nu este competentă să judece statele sau alte entități legale (persoane juridice sau morale), chiar dacă acestea pot fi implicate în pregătirea sau comiterea unor crime, care intră sub jurisdicția acesteia.

Soluția adoptată aici este în conformitate cu practicile Tribunalului Internațional de la Nürnberg și Tokyo și a Tribunalului ad-hoc pentru Fosta Iugoslavie și Rwanda și este întemeiată pe faptul, că asemenea crime sunt comise, în ultimă instanță, de persoane.

Conform prevederilor Statutului, o persoană va fi responsabilă penal pentru o crimă, ce intră sub jurisdicția Curții, dacă acea persoană săvârșește o asemenea crimă; ordonă, solicită sau determină săvârșirea unei asemenea crime, care are loc sau se presupune a avea loc; ajută, tănuiește sau sprijină, în orice alt fel, comiterea acesteia; contribuie, în mod intenționat, la săvârșirea ei de către un grup de persoane, cu scopul de a continua activitatea infracțională sau scopul criminal al grupului sau cunoscând intenția grupului de a comite o asemenea crimă; incitarea, în mod public și direct a altora pentru comiterea crimei de genocid; tentative de a comite o asemenea crimă, prin inițierea execuției acesteia, ea nefiind finalizată din cauza unor circumstanțe independente de intențiile persoanei.

Este cunoscut faptul, că apărătorii persoanelor acuzate, în fața Tribunalului de la Nürnberg și Tokyo, au încercat excluderea responsabilității penale a acestora, invocând responsabilitatea statală. Ambele tribunale au respins această apărare.

Potrivit Tribunalului de la Nürnberg, *principiul conform căruia, dreptul internațional impune îndatoriri și obligații atât persoanelor, cât și Statelor, a fost recunoscut demult*".

Principiul a fost întărit prin Statutele Tribunalului Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie și a Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda.

suveranitatea Statului sau să se ascundă în spatele imunității, conferită de poziția pe care o dețin.

Poziția oficială a unui individ a fost exclusă ca motiv de apărare pentru o crimă, aflată sub jurisdicția normelor internaționale, atât de către Carta Tribunalului de la Nürenberg, cât și de Statutele Tribunalului ad-hoc, pentru crimele comise în Fosta Iugoslavie și Rwanda. Așa cum a fost recunoscut și de către Tribunalul de la Nürenberg, în judecarea acesteia, principiul dreptului internațional, care îi protejează pe reprezentanții Statelor, în anumite circumstanțe, nu se aplică actelor care constituie crime, aflate sub jurisdicția normelor internaționale. Imunitatea față de jurisdicția străină sau internațională și chiar față de jurisdicția internă nu este acordată pentru comiterea acestui tip de crime, ci pentru alte scopuri.

În legătură cu aceasta, Codul Penal Mondial, elaborat de Asociația Internațională de Drept Penal, în anul 1938, enumera între delictelor comise de indivizi, „*acțiunea unui agent diplomatic, de a abuza de privilegiile acordate lui, pentru a comite acte împotriva ordinii publice internaționale sau acte, reprezentând crime împotriva Statului primitor.*”

Fără a comenta pe baza acestei propuneri, care poate fi contestată, din mai multe motive, observăm faptul, că privilegiile și imunitățile diplomatice nu erau considerate obstacole în fața judecării autorilor crimelor celor mai severe.

Este acceptat, în mod general, faptul, că imunitatea față de jurisdicție, acordată unui agent diplomatic, are mai mult un scop procesual; aceasta semnifică faptul, că nu există imunitate față de responsabilitatea legală, ci imunitate în legătură cu jurisdicția locală.

Imunitatea față de jurisdicție nu înseamnă imunitatea față de legea substanțială; aceasta nu elimină obligativitatea și în final, răspunderea – penală, civilă sau administrativă – pentru violările aduse legilor interne sau internaționale.

Este, de asemenea, o opinie unanim recunoscută, potrivit căreia, imunitățile constituționale, conferite, în general, șefilor de stat și parlamentarilor, trebuie înțelese, fie în mod explicit sau implicit, ca limitate la exercitarea prerogativelor asociate cu instituțiile cu care sunt relaționate.

Mai mult, obiectivul imunității este acela de a-i oferi posibilitatea beneficiarului să-și îndeplinească atribuțiile, în mod neîngrădit.

Unul din obiectivele imunității este acela de a preveni interferențele, motivate politic, cu guvernarea unei țări; acest lucru nu se aplică Statutului Curții, pentru că infracțiunile, aflate sub jurisdicția acesteia, nu sunt obiect de guvernare.

În țările în care există numeroase imunități pentru oficiali, de exemplu, parlamentari - Parlamentul este așteptat să-și exercite prerogativa de a renunța la imunitate, în conformitate cu obligațiile internaționale ale Statului. Refuzul de a se conforma reprezintă o violare a obligațiilor Statului, după cum rezultă din Statutul adoptat la Roma.

Statutul reglementează, totodată și răspunderea comandanților și a altor superiori.

Comandanții militari, pe lângă responsabilitatea pentru propriile crime, răspund penal în fața Curții și pentru crimele comise de către forțele plasate sub comanda și controlul lor efectiv, ca rezultat al incapacității de a-și exercita controlul necesar asupra acelor forțe, atunci când aceste persoane știau sau ar fi trebuit să știe că acele forțe comiteau sau erau pe cale de a comite asemenea crime, aceasta neluând toate măsurile necesare și raționale posibile, pentru a preveni sau reprimă comiterea lor sau pentru a înainta cazul autorităților competente pentru cercetare și urmărire.

Cât despre relația dintre superiori și subordonați (care nu este prevăzută la paragraful anterior), în general, Statutul stipulează, că superiorul este responsabil penal pentru crimele comise de subordonații aflați sub autoritatea sa, ca rezultat al incapacității de a-și exercita controlul necesar, atunci când superiorul fie a știut, fie a ignorat informațiile despre comiterea unor astfel de crime și a nu a luat toate măsurile necesare și raționale posibile pentru a preveni sau reprimă comiterea lor sau pentru a înainta cazul autorităților competente pentru cercetare și urmărire.

4. Jurisdicția *ratione materiae*

Unul dintre principiile de bază ale Statutului este acela, potrivit căruia, jurisdicția Curții include numai crimele deosebit de grave, care aduc atingere intereselor ansamblului comunității internaționale.

Acest lucru este foarte important, pentru că oferă Curții o abordare coerentă și integratoare a jurisdicției și nu o suprasolicită cu cazuri care ar putea fi rezolvate, în mod adecvat, de către curțile naționale.

Conform prevederilor Statutului, Curtea este competentă să judece și să pedepsească persoanele fizice vinovate de săvârșirea unor infracțiuni deosebit de grave. Mai concret, potrivit prevederilor articolului 5, Curtea va avea competență asupra următoarelor crime:

- crime de genocid;
- crime împotriva umanității;
- crime de război;
- crime de agresiune.

Cu privire la crima de agresiune, jurisdicția Curții va fi aplicată, în momentul în care, definiția unei astfel de crime, precum și condițiile în care Curtea își va exercita competența în legătură cu aceasta, vor fi adoptate, în conformitate cu prevederile art. 121 și respectiv, art. 123, dar numai devreme de 7 ani de la data intrării în vigoare a Statutului.

Așa cum se definește și de către Statut este evident faptul, că genocidul, crimele de război, crimele împotriva umanității și crima de agresiune sunt violări ale normelor de *jus cogens*, norme de la care nu este permisă nici o derogare.

Comisia de Drept Internațional a considerat definirea crimelor aflate sub jurisdicția Curții ca fiind un proces extrem de complicat și totodată, inutil, care implică mult timp, definirea acestora nefiind necesară, pentru că în această materie existau, deja, atât norme convenționale, cât și norme cutumiare.

Însă, negocierea care a urmat între guverne, a dovedit faptul, că Statele nu ar accepta crearea unei instituții jurisdicționale permanente, fără definirea unor tipuri

dispozițiile corespunzătoare din Carta Națiunilor Unite. Altfel spus, Statele, care au statut de membru permanent al Consiliului de Securitate și-au reafirmat dorința vădită de a permite Consiliului de Securitate să creeze grila necesară și prealabilă oricărei calificări a crimei de agresiune.

Anumite State au încercat să introducă pe lista celor patru crime internaționale alte crime. Printre acestea se numără terorismul și traficul cu stupefiante. Aparența de legitimitate a acestor încercări derivă din internaționalizarea crescută a anumitor manifestări criminale. Era totuși indispensabil, ca majoritatea acestor State să nu confunde caracterul internațional al crimelor, rezultat al globalizării economice și al unei circulații din ce în ce mai accelerate a bunurilor și a indivizilor, cu caracterul universal al acestora. Este, însă, evident că, mai ales după momentul tragic de la data de 11 Septembrie 2001, acest subiect este departe de a fi definitiv încheiat.

În afară de argumentele enunțate mai sus, aceluși State le-a fost reamintit faptul că, mai ales pentru crima de terorism, au fost, deja, adoptate diferite convenții internaționale cu rolul de a organiza la scară mondială prevenirea și pedepsirea acesteia. Câteva state nu au prețuit să remarce, că necesitatea solidarizării și cooperării Statelor, în vederea stopării internaționalizării continue a terorismului, a determinat redactorii Convenției Europene pentru Prevenirea Terorismului din data de 27 ianuarie 1977, intrată în vigoare la 22 decembrie 1987, să prevadă un mecanism de competență universală. În termenii acestei dispoziții, se include în obligația acestor State să identifice, să aresteze și să judece orice prezumtiv autor de crimă de terorism, dacă acesta se află pe teritoriul său, fără să fie condiționat de naționalitatea autorului sau a victimei.

Se poate menționa că, în Codul Penal Spaniol, autorul unei crime de terorism poate fi acționat în justiție indiferent de naționalitatea sa și de cea a victimei, de locul comiterii crimei și mai ales de locul în care se afla presupusul autor. În

temeiul acestei dispoziții, a declanșat judecătorul Balthazar Garzon răsunătoarea urmărirea penală a generalului Augusto Pinochet.⁸

Totuși, aceleași State au remarcat și absența unor convenții internaționale referitoare la crimele de terrorism, care leagă majoritatea Statelor, în afara faptului că terorismul, oricât de condamnat ar fi, nu poate fi asimilat unei crime de natură universală.

Câteva State din Caraibe și din America de Sud au încercat destul de asiduu, dar au renunțat repede, să introducă traficul internațional de stupefiante în prevederile articolului 5. Fundamentul insistenței lor era evident, fiind vorba ca în schimbul acceptului lor pentru Statut, Curtea să introducă dispoziția propusă.

Marea majoritate a Statelor au refuzat imediat introducerea unor asemenea dispoziții, astfel încât, trecând peste controversele de tehnică juridică, care au apărut, în mod ocazional, acordul comunității internaționale, de a delimita competența Curții la cele patru crime definite în articolul 5 § 1, a fost încheiat fără dificultate. Această discuție, după cum arătam, nu este însă definitiv încheiată, lista crimelor trebuind revăzută după șapte ani de la intrarea în vigoare a Statutului, conform articolului 123, cu ocazia conferinței de revizuire. Această perspectivă, *a priori* puțin realistă, lucru de sperat de altfel, a permis un consens asupra competenței materiale a Curții (respectiv, art. 5).

⁸ Generalul chilian Augusto Pinochet a fost arestat în timpul unei vizite în Marea Britanie pe 16 octombrie 1998 pe baza unui mandat de arestare preventivă eliberat de judecătorul Balthazar Garzon, urmat de un al doilea mandat de arest în 16 octombrie 1998, notificat pe 22 octombrie 1998. În aceste două mandate de arestare, magistratul spaniol îl acuza pe generalul Pinochet de crime de genocid, de crime împotriva

- [FB90] Ferencz Benjamin – „An International Criminal Court”, New York 1990
- [GG77] Geamănu Grigore – „Dreptul internațional penal și infracțiunile internaționale”. București 1977
- [GG68] Geamănu Grigore – „La conception de V. V. Pella de la prevention et de definition de crimes contre la paix”, Revue [RS68] Roumaine des Sciences Sociales. Serie de Sciences Juridiques, nr. 2 1968
- [GH33] Gasser Hans-Peter – Le droit international humanitaire, Introduction, Institut Henry Dunant, 1933
- [GK90] Ginsburgs George, Kudriavtsev Vladimir – „The Nuremberg Trial and International Law”, Chicago 1990
- [HL79] Heydecker Joe, Leeb Johannes – „Der Nurnberger Prozes”, Koln 1979
- [LK94] Lescure Karine – „Le Tribunal Penal International pour L'Ex Yougoslavie”, Paris 1994
- [LP46] Lemkin Raphael – Le genocide, Revue internationale de droit penal nr.10 1946
- [LR98] La Rosa Anne Marie – „Dictionnaire de Droit International Penal”, Geneva 1998
- [LT47] Le Tribunal Militaire International de Nurenberg – Documents Officiels, Nurenberg 1947
- [NA01] Năstase Adrian – „Organizarea internațională” Târgoviște, 2001
- [PD97] Pickard Daniel – „Proposed sentencing guidelines for the International Criminal Court”, Londra 1997
- [PI92] Poenaru Iulian – „Vespasian V. Pella. O viață dedicată ideii de justiție internațională”, București 1992
- [PN24] Politis Nicolas – „La justice internationale”, Paris 1924
- [PJ83] Pictet Jean – Develloperment et principes du droit international humanitaire, Institut Henry Dunant, Geneva, 1983
- [PV28] Pella Vespasian – „Projet de Statut pour la creation d'une Chambre Criminelle au sein de la Cour Permanente de Justice Internationale”, Geneva 1928
- [PV30] Pella Vespasian – „Towards an International Criminal Court”, Bruxelles 1930

[RM95] Rama Montaldo Manuel – „Acerca de algunos conceptos basicos relativas al Derecho Penal Internacional”, Madrid 1995

[SC98] Statutul Curții Penale Internaționale, Roma 1998

[UO01] Uscoi Nicolae, Oprea Gabriel – „Studii de Drept Internațional Umanitar”, București 2001

[VN96] Volonciu Nicolae – „Tratat de Drept Procesual Penal”, București 1996

[VG95] Vassali Giuliano – „La giustizia internazionale penale”, Roma 1995

[VG00] Vermeulen Gert – „Essential texts on International and European Criminal Law” – Antwerpen 2000

[ZP81] Zaide Sonia, Pritchard John – „The Tokyo war crimes trial”, New York 1981